

رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان

مریم رجبیان ده زیره * / فریبا درتاج ** / حبیبه بشیرنژاد دستجردی ***

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان دانشگاه پیام نور کرمان می‌باشد. روش تحقیق توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور کرمان می‌باشد که ۲۵۰ نفر از طریق جدول مورگان و به روش نمونه‌گیری تصادفی هدفمند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه یادگیری مادام‌العمر و تزل (۲۰۱۰) می‌باشد. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش به روش ضریب همبستگی پیرسون صورت گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P < 0/01$). بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با مؤلفه باورهای مرتبط با یادگیری و انگیزش، مؤلفه مهارت جست‌وجوی اطلاعات و توجه به صلاحیت‌های فردی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P < 0/01$).

واژگان کلیدی: شبکه‌های اجتماعی مجازی، یادگیری مادام‌العمر، دانشجویان.

* کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران، مدرس دانشگاه پیام نور
M.rajabian1393@gmail.com گروه راهنمایی و مشاوره، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک، اراک، ایران

** دکتری تکنولوژی آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران، عضو هیئت‌علمی دانشگاه پیام نور کرمان (نویسنده مسئول)
faribadortaj2007@yahoo.com گروه روانشناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ورامین، ورامین، ایران

*** کارشناس ارشد سنجش و اندازه‌گیری، دانشگاه علامه طباطبائی تهران psychometric.2012@gmail.com

مقدمه

اینترنت و فضای مجازی، اجتماعی است که میلیون‌ها رایانه را در سراسر جهان به هم متصل کرده و زمینه ارتباطی کاربران بسیار زیادی را در سراسر جهان موجب شده است. امروزه این رسانه‌ها به‌خصوص در بین جوانان و نوجوانان از جذابیت خاصی برخوردار است. در این میان رایانه‌ها و تلفن‌های همراه هوشمند، به‌عنوان پیشرفته‌ترین ابزار ارتباطات شخصی بین افراد امکانات فوق‌العاده گسترده، آسان و ارزانی را به کاربران خود ارائه می‌دهند. گسترده شدن فناوری اطلاعات و نفوذ وسایل ارتباطات از راه دور به عمق جامعه، ابزارها و روش‌های آموزش در جوامع را نیز متحول کرده است و این تحول در جهتی است که هر فرد در هر زمان و هر مکانی می‌تواند با امکاناتی که خود مشخص می‌کند، مشغول یادگیری شود؛ پیشرفت تکنولوژی و ارزان‌تر شدن هزینه استفاده از آن، فکر استفاده از ابزارهای جدیدتر برای انتقال دانش را در جوامع مطرح کرد.

در یک دهه گذشته طیف وسیعی از رسانه‌های اجتماعی در فعالیت‌های آموزشی مورداستفاده قرار گرفته است مانند وبلاگ‌ها (آزری^۱، ۲۰۱۷؛ هانگ و همکاران^۲، ۲۰۱۱)، ویکی‌ها (کای و همکاران^۳، ۲۰۱۷؛ زو و همکاران^۴، ۲۰۱۶؛ کیمرلی و همکاران^۵، ۲۰۱۱؛ نیومن و هود^۶، ۲۰۰۹) و شبکه‌های اجتماعی مجازی (گرین‌ها و عسگری^۷، ۲۰۱۷؛ لیم و ریچاردسون^۸، ۲۰۱۶؛ هانگ و یون^۹، ۲۰۱۰، لاکر و پترسون^{۱۰}، ۲۰۰۸). شبکه‌های اجتماعی مجازی جزئی از محیط یادگیری را تشکیل می‌دهد و با استفاده از شبکه‌های اجتماعی آموزشی مجازی، دانش آموزان و دانشجویان می‌توانند دامنه فرایند یادگیری خود را در هر لحظه که نیازمند سؤال و برقراری رابطه با استاد یا سایر دانشجویان هم رشته‌ای باشند، به خارج از محدوده‌های کلاس گسترش دهند.

-
- 1 Azari
 - 2 Huang&Et al
 - 3 Kai&Et al
 - 4 Zou&Et al
 - 5 Kimmerle&Et al
 - 6 Neumann&Hood
 - 7 Greenhow&Askari
 - 8 Lim&Richardson
 - 9 Hung&Yuen
 - 10 Lockyer&Patterson

واژه شبکه‌های اجتماعی نخستین بار توسط جان بارنز که در حوزه انسان‌شناسی اجتماعی فعالیت می‌کرد، ابداع شد و تحقیقی در مورد گروه‌های اجتماعی در بخشی از نروژ انجام می‌داد و اصطلاح شبکه‌های اجتماعی مجازی را در آن تحقیق برای توصیف رابطه بین انسان‌ها و تحلیل مکانیزم‌های ارتباطی و خصوصاً تصمیم‌گیری آن‌ها به کار برد (شعبانعلی، ۱۳۹۴). عنوان شبکه‌های اجتماعی مجازی با قالب امروزی برای نخستین بار در سال ۱۹۶۰ در دانشگاه ایلینوئیس در ایالات متحده آمریکا مطرح شد (آریانی و همکاران^۱، ۲۰۱۵).

شبکه‌های اجتماعی مجازی ساختار اجتماعی است که از گره‌هایی (که عموماً فردی یا سازمانی هستند) تشکیل شده است که توسط یک یا چند نوع خاص از وابستگی مانند ایده‌ها و تبادلات مالی، دوست‌ها، خویشاوندی، لینک‌های وب، سرایت بیماری‌ها (اپیدمولوژی) به هم متصل‌اند (ضرابیان و باقی زاده، ۱۳۹۶).

به گزارش خبرگزاری مهر (۱۳۹۶) در آماری که از سوی اتحادیه جهانی مخابرات منتشر شده است ۵۲/۱۸ درصد خانوار ایرانی به اینترنت دسترسی دارند و میزان مشترکان موبایل باند پهن نیز به ازای هر ۱۰۰ نفر ایرانی ۲۰/۲ نفر اعلام شده است. همچنین نتایج نظرسنجی ایسپا (مرکز افکار سنجی دانشجویان ایران) به نقل از سایت خبری تابناک در بهمن ۹۵ نشان داد، ۸۱ درصد جوانان ۱۸ تا ۲۹ سال و ۶۷ درصد گروه سنی ۱۲ تا ۱۷ سال در شبکه‌های اجتماعی عضویت دارند. در بین ایرانیان بیشترین عضویت مربوط به شبکه‌های اجتماعی مجازی تلگرام می‌باشد با ۲۴ میلیون عضویت. این آمار نشان‌دهنده استقبال گسترده نسل دانش‌آموز و دانشجو از این فناوری جدید است. پژوهش‌ها نشان داده است، تقریباً تمام دانشجویان حداقل در یک شبکه‌های اجتماعی مجازی نام کاربری دارند و بیشتر کاربران در سن ۱۸ تا ۲۹ سال هستند (اسپانسیل و گیتیمو^۲، ۲۰۱۳).

شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند از یادگیری مادام‌العمر به وسیله ایجاد محیط‌های یادگیری در دسترس، انعطاف‌پذیر و پویا حمایت کنند. شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند بر موانع زمان و مکان غلبه کرده و به تعامل مشارکت بین یادگیرندگان با استاد و با همتایان بپردازند. این امکان باعث می‌شود

1 Aryani&Et al

2 Sponcil&Gitimu

یادگیرندگان افق دید خود را وسیع تر کرده و فارغ از مان و مکان با یکدیگر مشارکت داشته باشند (وانگ و چیو^۱، ۲۰۱۱ به نقل از خلجی، زهرا و دهقانی، ۱۳۹۴).

ازجمله وظایف اصلی مراکز آموزشی به‌ویژه آموزش عالی، تربیت یادگیرندگان و فراگیران مادام‌العمر است با این فرض که افراد دارای قابلیت‌ها و توانایی‌های ذهنی استدلال و تفکر انتقادی هستند. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی در طول تحصیل و همزمان تدریس دروس دانشگاهی باید به دانشجویان به‌عنوان جامعه آگاه و جوینده بیاموزند که چگونه یاد بگیرند. در عصر فناوری اطلاعات، تعلیم و تربیت معنای خود را در یادگیری مادام‌العمر، باز می‌یابد و آنچه آدمی را برای تغییرات ثانیه‌ای دنیای دیجیتال آماده می‌گرداند، در مهارت‌هایی مانند حل مسئله، تفکر نقاد، تفکر خلاق نهفته است. به گفته گاندر تاریخچه یادگیری مادام‌العمر به سال ۱۹۲۰ برمی‌گردد؛ یادگیری مادام‌العمر کسب و بازآموزی انواع توانایی، علایق، دانش و صلاحیت‌ها از پیش‌دبستانی تا بعد از بازنشستگی است و فرد را قادر می‌سازد تا با جامعه دانش‌محور تطابق یافته و از انواع یادگیری (رسمی، غیررسمی و اتفاقی) نیز استفاده نماید (به نقل از کریمی^۲، ۲۰۱۴). شناخت یادگیری مداوم به‌عنوان یک رویکرد نوین و کلیدی در رسالت آموزشی آموزش عالی دارای اهمیت زیادی است، زیرا سال‌های نخستین تحصیل در دانشگاه، ایجاد مبنایی برای مطالعات و یادگیری بیشتر و همچنین نیل به سطوح پیشرفته در وظایف شغلی می‌باشد. یادگیری مادام‌العمر لازمه موفقیت، بالندگی و خلاقیت در هر یک از ابعاد حیات است. یادگیری مادام‌العمر فرایندی است که تمام مراحل زندگی بشر و همچنین تمام اشکال یادگیری را در برمی‌گیرد (آلفیرویس و همکاران^۳، ۲۰۱۷).

نتایج تحقیقات اخیر بر روی کاربرد نرم‌افزارها و فضاها اجتماعی در آموزش عالی نشان داده است که به‌کارگیری نرم‌افزارهای مختلف در شبکه‌های اجتماعی اهداف آموزشی چون ابداع راه‌های جدید برای یادگیری، دادن کنترل به دانش آموزان و دانشجویان، ارائه مهارت‌های قابل‌انتقال، حمایت از آموزش همکاران به یکدیگر، افزایش یادگیری سازنده، ایجاد هویت دیجیتالی و پرورش تعامل اجتماعی را حمایت و شبکه‌های اجتماعی فرصت یادگیری مشارکتی، هم‌فکری و یادگیری فعال را فراهم ساخته است (زایدیه^۴، ۲۰۱۲).

1 Wang&Chiu

2 Karimi

3 Alfirevic&Et al

4 Zaidieh

رضایی و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان واکاوی بکارگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی در یادگیری و آموزش از منظر استادان و دانشجویان انجام دادند. تحلیل داده‌ها، منجر به استخراج ۲۷۹ کد، ۱۵ زیر طبقه، ۶ طبقه فرعی و ۲ درون‌مایه اصلی شامل "منافع درک شده شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزش و یادگیری (۴ طبقه فرعی)، و موانع درک شده شبکه‌های اجتماعی در فرایند آموزش و یادگیری (۲ طبقه فرعی)" گردید. این مطالعه مزیت‌ها، معایب و کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش را نشان داد. به‌کارگیری شبکه‌های اجتماعی و فضای مجازی در هر دو فرایند آموزش و یادگیری از منظر ذینفعان این حوزه یعنی استاد و دانشجو موردپذیرش است. یادگیری غنی‌شده‌ی مبتنی بر وب، علی‌رغم موانع و چالش‌های درک شده بستری مناسب برای تسهیل، تسریع و خلاقیت در فرایند آموزشی است.

شیرعلی بیگی (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر یادگیری مشارکتی دانش آموزان دختر پایه سوم دبیرستان در درس شیمی انجام دادند. نتایج نشان داد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان ابزاری برای یادگیری مشارکتی در یادگیری دانش آموزان مؤثر بوده و بر روی مؤلفه‌های یادگیری مشارکتی تأثیر دارد. همچنین داده‌های حاصل از پیش‌آزمون و پس‌آزمون در گروه آزمایش و کنترل با استفاده از آزمون تحلیل کوواریانس و آزمون واریانس چند متغیره مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد بین میزان یادگیری گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری مشاهده نشد.

مریم رجبیان ده زیره و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان شبکه‌های اجتماعی مجازی مجازی به‌عنوان ابزاری نوین جهت آموزش و یادگیری انجام دادند. نتایج نشان داد شبکه‌های اجتماعی مجازی در امر یادگیری از سه ساخت چندرسانه‌ای بودن، مشارکت، یادگیرنده به‌عنوان تولیدکننده استفاده می‌کنند و می‌توانند ابزار مفید و مؤثری باشند و باعث تحول و دگرگونی اساسی در حوزه آموزش شوند، به‌شرط آنکه توانایی کنترل آن‌ها، از نظر مناسب بودن با نیازهای دانشی و علمی وجود داشته باشد.

ضرابیان و باقی زاده (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در یادگیری مادام‌العمر دانش آموزان (نمونه موردی: دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه یک قزوین) انجام دادند. نتایج نشان داد شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری دانش آموزان منطقه مورد مطالعه رابطه‌ی معناداری دارد.

یوسفی و کشتی آرای (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه در توسعه نگرش یادگیرنده مادام‌العمر انجام دادند. نتایج نشان داد بین شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه و حیطه توسعه نگرش یادگیرنده مادام‌العمر رابطه معنی‌داری وجود دارد. نتیجه پیشنهاد می‌شود عوامل اجرایی دانشگاه، تدابیری اتخاذ کنند تا شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه موجب افزایش انگیزه فراگیران شود. در این زمینه اطلاع‌رسانی و دادن آگاهی به فراگیران در مورد مزایا و کاربردهای مناسب شبکه‌های اجتماعی و فرصت‌هایی که این شبکه‌ها در اختیار دانشجویان قرار می‌دهد، برای ایجاد یا تغییر نگرش فراگیران مناسب است.

زارعی زوارکی و قربانی (۱۳۹۴) پژوهشی با عنوان تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر یادگیری زبان انگلیسی دانش آموزان انجام دادند. یافته‌های پژوهش نشان داده است که آموزش از طریق شبکه اجتماعی مجازی اسکایپ بر میزان یادگیری سه مهارت شنیداری، گفتاری و درک مطلب دانش آموزان تأثیر مثبت داشته است و درواقع نتایج حاصله وجود تفاوت معنی‌داری را در استفاده از شبکه اجتماعی مجازی نسبت به آموزش از طریق روش‌های سنتی و معمول در یادگیری این سه مهارت زبانی تأیید کرد؛ اما در خصوص تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر مهارت نوشتاری دانش آموزان گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل تفاوت معنی‌داری ملاحظه نشد. درمجموع استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر میزان یادگیری زبان انگلیسی دانش آموزان تأثیر معنی‌داری داشته است.

جیانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان طراحی یادگیری و فناوری از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دانش آموزان دبیرستان در چین انجام دادند. نتایج نشان داد سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی تأثیر مثبت معنی‌داری در طراحی یادگیری به‌ویژه همکاری و تعامل در زمینه طراحی یادگیری و فناوری دارند.

کان کایا و همکاران^۲ (۲۰۱۸) پژوهشی با عنوان دیدگاه یادگیرنده در رابطه با یادگیری مشارکتی در شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام دادند. نتایج نشان دادند دانشجویان نگرش مثبتی به یادگیری مشارکتی آنلاین داشتند.

لابردا و همکاران^۱ (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان زبان برای تجارت (کسب وکار): پاسخ‌های دانشجویان برای یادگیری زبان از طریق ابزارهای شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام دادند. نتایج نشان دادند که

1 Jiang&Et al

2 Cankaya&Et al

استفاده از ابزارهای وب دو و شبکه‌های اجتماعی مجازی برای یادگیری زبان در هنگام انجام وظایف، همکاری در گروه‌ها را تسهیل می‌کند، به آن‌ها انگیزه می‌دهد و تمایز روشنی با دوره‌های سنتی زبان در دانشگاه که اغلب متمرکز بر معلم و محتوای برنامه است، ایجاد می‌شود.

بوزکورت و همکاران^۲ (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان ارتباطات، تعامل و محیط‌های یادگیری: برداشت‌ها و ترجیحات دانشجویان آموزش از راه دور انجام دادند. نتایج نشان دادند که سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند برای حمایت و پشتیبانی از فرایندهای یادگیری اجتماعی استفاده شود.

آل شعبی و همکاران^۳ (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان برداشت دانشجویان از کاربرد سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی مجازی برای یادگیری زبان در عربستان انجام دادند. نتایج نشان داد که دانشجویان پسر در مقایسه با دانشجویانی که دارای ادراک و نگرش منفی بودند، نگرش و برداشت مثبت بیشتری به کاربرد سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی برای یادگیری زبان انگلیسی دارند. همچنین نتایج نشان داد که وب‌سایت یوتیوب برای یادگیری زبان انگلیسی توسط دانشجویان مرد بیشتر استفاده می‌شود درحالی‌که اکثر دانشجویان زن هیچ علاقه‌ای به سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی ندارند به خاطر اینکه از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی برای یادگیری زبان انگلیسی استفاده نمی‌کنند. با توجه به تغییر سریع فناوری در ابعاد مختلف زندگی، انسان امروزی با حجم انبوهی از اطلاعات موردنیاز برای ادامه حیات و تنازع بقا مواجه شده است و یادگیری مادام‌العمر لازمه موفقیت، بالندگی و خلاقیت در هر یک از ابعاد حیات است. در عصر جهانی‌شدن و با ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی، یک فضای مجازی در کنار فضای واقعی ایجاد شده که این دو تأثیر متقابلی بر یکدیگر دارند و شبکه‌های اجتماعی مجازی ظرفیت اثرگذاری بسیار گسترده‌ای در یادگیری مداوم افراد به وجود آورده است (دهقانی و رضیان، ۱۳۹۴). با توجه به نوظهور بودن پدیده شبکه‌های اجتماعی مجازی و گسترش روزافزون آن، شبکه‌های اجتماعی مجازی به مکانی برای اشتراک‌گذاری دانش تبدیل شده است. در حال حاضر در دوره‌ای به سر می‌بریم که تغییرات آن به مراتب بنیادی‌تر از تغییر و تحولات صنعتی است. ازاین رو دانشگاه‌ها و سازمان‌ها ازجمله سازمان‌های تعلیم و تربیت برای حفظ بقا و

1 Laborda&Et al

2 Bozkurt&Et al

3 Alshoaibi

حضور خود در صحنه رقابت، ناگزیر به دگرگونی و استفاده از تازه‌ترین دستاوردهای تکنولوژی برای دستیابی به بالاترین سطح بهبود توانایی‌های خود هستند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان صورت گرفت. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

- بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

- بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با مؤلفه‌های یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود دارد.

روش تحقیق

با توجه به موضوع تحقیق، این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی - همبستگی است. جامعه آماری کلیه دانشجویان دانشگاه پیام نور کرمان است که در سال ۹۷-۹۶ مشغول به تحصیل بودند. از میان آن‌ها ۲۵۰ نفر بر اساس جدول مورگان و به روش نمونه‌گیری تصادفی هدفمند به عنوان نمونه انتخاب شدند.

ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش شامل پرسشنامه یادگیری مادام‌العمر می‌باشد:

۱) پرسشنامه یادگیری مادام‌العمر

پرسشنامه یادگیری مادام‌العمر توسط وتزل و همکاران^۱ (۲۰۱۰) ساخته شد. این مقیاس دارای ۱۴ گویه است با یک مقیاس لیکرت چهاردرجه‌ای (کاملاً موافق تا کاملاً مخالف) که هر ماده دارای ارزشی بین ۱ تا ۴ است. کاملاً مخالف امتیاز ۱، مخالف امتیاز ۲، موافق امتیاز ۳ و کاملاً موافق امتیاز ۴ می‌باشد. پرسشنامه دارای سه مؤلفه باورهای مرتبط با یادگیری و انگیزش، ۱۱، ۹، ۸، ۷، ۳، ۲، ۱، مهارت جستجوی اطلاعات، ۱۴، ۱۰، ۶، ۵ و توجه به صلاحیت‌های فردی، ۱۳، ۱۲، ۴ می‌باشد. حداقل امتیاز ممکن ۱۴ و حداکثر ۵۶ خواهد بود. نمره بین ۱۴ تا ۱۸: میزان یادگیری مادام‌العمر در حد پایینی می‌باشد، نمره بین ۱۸ تا ۳۶: میزان یادگیری مادام‌العمر در حد متوسطی می‌باشد و نمره بالاتر از ۳۶: میزان یادگیری مادام‌العمر در حد بالایی می‌باشد. در پژوهش (تقی پور و همکاران، ۱۳۹۳) روایی

رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان ————— ۹۷

پرسشنامه توسط اساتید و متخصصان این حوزه تأیید شده است. پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۷ به دست آمد در نتیجه پرسشنامه از پایایی مطلوبی برخوردار است.

پایایی پژوهش حاضر از طریق آلفای کرونباخ در جدول (۱) نشان می‌دهد که پرسشنامه از پایایی بالایی برخوردار است.

جدول (۱) پایایی متغیر یادگیری مادام‌العمر

یادگیری مادام‌العمر	۰/۸۱
باورهای مرتبط با یادگیری و انگیزش	۰/۶۱
مهارت جست‌وجوی اطلاعات	۰/۶۷
توجه به صلاحیت‌های فردی	۰/۶۹

یافته‌های پژوهش:

جدول (۲) شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه پژوهش

سطوح	تعداد	حداکثر	حداقل	میانگین	انحراف معیار	کسیدگی
میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی	۲۵۰	۱	۲۰	۴/۱۴	۳/۸۹	۱/۷۳
یادگیری مادام‌العمر	۲۵۰	۱۸	۵۲	۱۰۰	۵/۴۸	۱/۵۲
باورهای مرتبط با یادگیری و انگیزش	۲۵۰	۱۱	۲۷	۲۳	۲/۷۱	۱/۶۳
مهارت جست‌وجوی	۲۵۰	۴	۱۴	۴۶	۱/۸۹	۲/۱۵

اطلاعات						
۰/۶۲	۰/۲۲	۱/۷۸	۸/۳۰	۱۲	۳	۲۵۰
توجه به صلاحیت‌های فردی						
-						

همان‌طور که در جدول (۲) مشاهده می‌شود: میانگین و انحراف معیار میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به ترتیب ۴/۱۴ و ۳/۸۹ بود. میانگین و انحراف معیار متغیر یادگیری مادام‌العمر به ترتیب ۴۱/۰۰ و ۵/۴۸ بود.

هدف این پژوهش بررسی رابطه بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با متغیر یادگیری مادام‌العمر و مؤلفه‌های آن بود. برای بررسی رابطه این متغیر از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. قبل از انجام این تحلیل مفروضه‌های لازم برای انجام این تحلیل بررسی شدند. مفروضه نرمال بودن با استفاده از شاخص‌های کجی و کشیدگی بررسی شد. همان‌طور که در جدول یافته‌های توصیفی مشاهده می‌کنید، مقدار این شاخص‌ها در همه متغیرها ما بین $+1/5$ و $-1/5$ قرار دارند. پس در نتیجه تمام متغیرها در نمونه مورد مطالعه نرمال هستند.

جدول (۳) نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با یادگیری مادام‌العمر

r^2	Sig	R	
۰/۲۹۱	۰/۰۰۱	۰/۵۴	استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر

با توجه به نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر، بین این دو متغیر با $r^2 = 0/54$ در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P < 0/01$). یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دانشجویان بیشتر است یادگیری مادام‌العمر در آنان بیشتر می‌باشد. متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با ضریب تبیین ۰/۲۹۱، ۸۴/۶ درصد از واریانس متغیر یادگیری مادام‌العمر را پیش‌بینی می‌کرد.

جدول (۴) نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با مؤلفه‌های یادگیری مادام‌العمر

r^2	Sig	R	
۰/۲۷	۰/۰۰۱	۰/۵۲	باورهای مرتبط با یادگیری و انگیزش
۰/۲۳	۰/۰۰۱	۰/۴۸	مهارت جست‌وجوی اطلاعات
۰/۰۹	۰/۰۰۱	۰/۳۱	توجه به صلاحیت‌های فردی

با توجه به نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با مؤلفه باورهای مرتبط با یادگیری و انگیزش با $r^2=0.27$ ، با مؤلفه مهارت جست‌وجوی اطلاعات $r^2=0.23$ ، توجه به صلاحیت‌های فردی $r^2=0.09$ ، در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P<0.01$).

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه، با ظهور فناوری‌های نوین ارتباطی، یک فضای مجازی در کنار فضای واقعی ایجاد شده که تأثیر متقابلی بر یکدیگر دارند. با توجه به نوظهور بودن پدیده شبکه‌های اجتماعی مجازی و تأثیر آن‌ها بر جنبه‌های مختلف زندگی از یک‌سو و اهمیت جایگاه آموزش و یادگیری در جهان امروز از سوی دیگر، می‌کوشیم اهمیت و ضرورت شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌عنوان ابزاری برای آموزش و یادگیری مورد واکاوی قرار دهیم. در حال حاضر، در دوره‌ای به سر می‌بریم که تغییرات آن به‌مراتب بنیادی‌تر از تغییر و تحولات صنعتی است. از همین رو، سازمان‌ها از جمله سازمان‌های تعلیم و تربیت برای حفظ بقا و حضور خود در صحنه رقابت، ناگزیر به دگرگونی و استفاده از تازه‌ترین دستاوردهای فناوری برای دستیابی به بالاترین سطح بهبود توانایی‌های خود هستند. از جمله مهم‌ترین دستاوردهای نوین فناورانه، می‌توان به امکانات وب دو و مصداق بارز آن، یعنی شبکه‌های اجتماعی مجازی اشاره کرد. استقبال گسترده جوانان و به‌ویژه دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی مجازی، فرصت بی‌نظیری را برای پیگیری و واکاوی امکانات کاربست این رسانه‌ها فراهم آورده است. یکی از ویژگی‌های مهم شبکه‌های اجتماعی، در این است که به مکانی برای اشتراک‌گذاری دانش تبدیل شده‌اند. تنوع کاربران و دانش به اشتراک گذاشته‌شده در شبکه‌های اجتماعی مجازی، بسیار زیاد است.

از این رو، می‌توان به اهمیت و ضرورت این شبکه‌ها به‌عنوان ابزاری در جهت بهبود آموزش و یادگیری توجه نمود. بنابراین هدف از پژوهش حاضر بررسی رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با یادگیری مادام‌العمر در دانشجویان می‌باشد.

نتایج فرضیه اول پژوهش نشان داد بین متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با یادگیری مادام‌العمر، با $r=0.54$ در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P<0.01$). یعنی هر چه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی در دانشجویان بیشتر است یادگیری مادام‌العمر در آنان بیشتر می‌باشد. متغیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با ضریب تبیین 0.291 ، $84/6$ درصد از واریانس متغیر یادگیری مادام‌العمر را پیش‌بینی می‌کرد. نتایج فرضیه اول پژوهش با پژوهش رضایی و همکاران (۱۳۹۷)، شیرعلی بیگی (۱۳۹۶)، مریم رحبانی ده زیره و همکاران (۱۳۹۶)، ضرابیان و باقی زاده (۱۳۹۶)، یوسفی و کشتی آرای (۱۳۹۵)، زارعی زوارکی و قربانی (۱۳۹۴)، جیانگ و همکاران (۲۰۱۸)، کان کایان و همکاران (۲۰۱۸)، لابردها و همکاران (۲۰۱۷)، بوزکورت و همکاران (۲۰۱۷)، آل شعبی و همکاران (۲۰۱۷) همسو می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت شبکه‌های اجتماعی می‌توانند به‌وسیله دانشجویان به‌صورت مشارکتی با اعضای گروه برای یادگیری نحوه حل مسائل یا برای سازمان‌دهی یادگیری تیمی و مطالعه گروهی و یادگیری مادام‌العمر به کار گرفته شوند (گری، آنابل و کندی^۱، ۲۰۱۰). از طریق همکاری و کار تیمی، دانشجویان تعاملات رسمی و غیررسمی‌شان با یکدیگر را به‌واسطه برقراری ارتباط فعال گسترش می‌دهند و می‌توانند روی پروژه‌های درسی مشترک کار کنند و آن را برای استفاده در اختیار دیگر دانشجویان قرار دهند (حمید و همکاران^۲، ۲۰۱۵). افزایش انگیزه و مهارت یادگیری دانشجویان (کروک^۳، ۲۰۰۸)، قابلیت گسترش سریع محتوای درسی و دسترسی آسان برای همه افراد (مانوز، تاونر^۴، ۲۰۰۹)، ارائه مواد درسی شخصی شده/ انفرادی (راکثمن و فیرپو^۵، ۲۰۱۱)، ایجاد فضایی برای کلاس مجازی به‌منزله حمایت نوآورانه از فرایندهای آموزشی (میلوسویس و همکاران^۶، ۲۰۱۵)، امکان پرسش و پاسخ درباره موضوعات موردعلاقه با

1 Gray, Annabell & Kennedy

2 Hamid & Et al

3 Crook

4 Munoz & Towner

5 Racthman & Firpo

6 Milošević & Et al

اعضای گروه به‌ویژه استادان (هیبرگر و هارپر^۱، ۲۰۰۸)، تصویرسازی محتوای درسی برای برخی دانشجویان (ایسایک^۲، ۲۰۱۳)، تفکر انتقادی گروهی و یادگیری پروژه محور تیمی (فیروزآبادی، ۱۳۹۴) از مزایای شبکه‌های اجتماعی در زمینه‌های آموزشی و درسی به شمار می‌آیند.

نتایج فرضیه دوم پژوهش نشان داد با توجه به نتایج ضریب همبستگی پیرسون بین متغیر میزان استفاده با شبکه‌های اجتماعی با مؤلفه باورهای مرتبط یا یادگیری و انگیزش با $r=0.52$ ، با مؤلفه مهارت جست‌وجوی اطلاعات $r=0.48$ ، توجه به صلاحیت‌های فردی $r=0.31$ ، در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد ($P<0.01$). نتایج فرضیه دوم پژوهش با پژوهش رضایی و همکاران (۱۳۹۷)، شیرعلی بیگی (۱۳۹۶)، مریم رجبیان ده زیره و همکاران (۱۳۹۶)، ضرابیان و باقی زاده (۱۳۹۶)، یوسفی و کشتی آرای (۱۳۹۵)، زارعی زوارکی و قربانی (۱۳۹۴)، جیانگ و همکاران (۲۰۱۸)، کان کایان و همکاران (۲۰۱۸)، لابردها و همکاران (۲۰۱۷)، بوزکورت و همکاران (۲۰۱۷)، آل شعبی و همکاران (۲۰۱۷) همسو می‌باشد. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت یکی از فرصت‌های اساسی که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش و یادگیری فراهم می‌آورد، امکان دریافت اطلاعات جدید و موردنیاز بدون محدودیت است. تسو و همکاران^۳ (۲۰۱۱) در پژوهشی که در زمینه محیط‌های یادگیری انجام دادند، دریافتند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، یادگیرندگان و اساتید را قادر می‌کند که به‌آسانی به محتوای یادگیری موردنیاز خود دسترسی پیدا کرده و به همان سادگی نیز آن را گسترش و نشر دهند. پژوهشگران با استفاده از این ابزارها می‌توانند اطلاعات و منابع موردنیاز خود را جستجو و شناسایی کنند، ایده‌های پژوهشی خود را در مراحل مختلف فرایند پژوهش با افراد و صاحب‌نظران مرتبط در میان بگذارند، از منابع چندرسانه‌ای مانند: منابع متنی، صوتی، شبکه‌های اجتماعی مجازی و ... به‌مثابه منابع اطلاعاتی استفاده کنند و با استفاده از ابزارهای ارتباطی اجتماع‌های پژوهشی تشکیل دهند (سراجی، ۱۳۹۰). یا پیکی و هودانیلی^۴ (۲۰۱۳) اظهار می‌دارند که محیط یادگیری نامحدود است که در آن تجارب دانش آموزان به‌طور مداوم با برنامه‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی تازه می‌شود، انگیزش و یادگیری آن‌ها افزایش می‌یابد و آن‌ها می‌توانند با به اشتراک‌گذاری منابع و اطلاعات به محتوای نامحدودی دسترسی پیدا کنند.

1 Heiberger&Harper

2 Isik

3 Tsai&Et al

4 Yapici&Hevedanlt

تعامل و قدرت برقراری ارتباط به‌عنوان ویژگی مهم این شبکه‌ها عنصری تأثیرگذار در یادگیری مادام‌العمر می‌باشد. بنابراین اختصاص دادن بخشی از فضای شبکه‌های اجتماعی به‌صورت کنترل‌شده برای یادگیری مادام‌العمر می‌تواند زمینه پیشرفتی چشمگیر و تحولی گسترده را در نظام آموزشی ما فراهم کند (مومینوند و همکاران، ۱۳۹۳). در حوزه آموزش عالی، فناوری‌های اجتماعی می‌توانند برای حمایت از فعالیت‌های آموزشی و درسی ازجمله تولید محتوا، تسهیم محتوا و اطلاعات، تعامل و همکاری با یکدیگر برای انجام تیمی فعالیت‌ها، به کار روند (وای کت، کورنیا و چانگ^۱، ۲۰۱۵). تولید محتوا زمانی رخ می‌دهد که دانشجویان به‌آسانی از شبکه‌های اجتماعی برای تولید و ارائه نظر، ایده‌ها و محتوای درسی موردنظر خود و تسهیم آن‌ها با دیگر دانشجویان استفاده کنند (عثمان و کوه^۲، ۲۰۱۳). دانشجویان با شبکه‌های اجتماعی قادرند ایده‌ها و کارهای درسی خود را در یک فضای عمومی برای مشاهده یا دانلود از سوی دیگران، تسهیم یا منتشر کنند (گاو^۳، ۲۰۱۳؛ مورا^۴، ۲۰۰۸). همچنین این شبکه‌ها به استادان کمک می‌کنند تا اطلاعات موردنیاز درباره دانشجویان را دریافت و فرایند یادگیری فعال و اجتماعی آنان را به نحو مطلوب‌تری پشتیبانی کنند (ایسایک^۵، ۲۰۱۳). شبکه‌های اجتماعی با ارائه طیف گسترده‌ای از ابزارها، یادگیرندگان را در ساخت فرایند یادگیری خود فعال می‌کند و این امکان را به وجود می‌آورد که راهبردهای یادگیری مؤثر از طریق استفاده از این ابزارها، بهتر اجرا شوند. شواهد پژوهشی نشان داده‌اند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، علاوه بر بهبود عملکرد فردی، به‌طور فعال به پرورش استعدادها و ظرفیت‌های بالقوه اقدام کرده و مهارت انعطاف‌پذیر بودن در یک زنجیره یادگیری مادام‌العمر را توسعه می‌دهد. شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌توانند از یادگیری مادام‌العمر به‌وسیله ایجاد محیط‌های یادگیری در دسترس، انعطاف‌پذیر و پویا حمایت کنند که مکمل آموزش‌های اولیه است. علاوه بر این، پتانسیل شبکه‌های اجتماعی در رسانه‌های اجتماعی بر موانع زمان و مکان غلبه کرده و به تعامل و مشارکت بین یادگیرندگان و معلمان از یک‌طرف و بین خود یادگیرندگان از طرف دیگر باوجود پراکندگی جغرافیایی منجر می‌شود و این مسئله یادگیرندگان را قادر می‌کند که افق دید خود را وسیع‌تر کرده و فراتر از دیوارهای زمانی و مکانی با یکدیگر مشارکت

1 Waycott, Kurnia & Chang

2 Osman & Koh

3 Gao

4 Murray

5 Isik

داشته باشند (وانگ و چیو، ۲۰۱۱) و بدین‌وسیله حتی پس از پایان دوره رسمی تحصیل، از این امکان استفاده کرده و به یادگیرنده مادام‌العمر تبدیل شوند. اندیشه استفاده از فناوری‌های وب دو در آموزش، دانشجویان را متوجه این مهم می‌سازد که مهارت‌های مربوط به قرن ۲۱ را بهبود ببخشند. بلاگ‌ها، ویکی‌ها، نمایه‌های الکترونیکی و شبکه‌های اجتماعی مجازی، همگی ابزارهای خارق‌العاده‌ای برای فراگیران جهت توضیح دادن مفاهیم، ایجاد لینک‌های معنادار و ارتباطی و آزمایش مدل‌های ذهنی می‌باشند. علاوه بر این، یک زمینه عمومی جهت تشکیل، پالایش، کاربرد و بازبینی مفاهیم که به‌طور کامل برای دانشجویان هم‌تا و معلمان قابل‌رؤیت است، فراهم می‌کنند. به‌طور خلاصه، ابزارهای وب دو درواقع چیزی فراتر از یک مجموعه ابزار و امکانات است. ایده‌های قدرتمندی در وراء این ابزارها و امکانات وجود دارند که پتانسیل فراوانی برای آموزش و پژوهش می‌باشند؛ ازجمله: محتوا و متون عمومی برای کاربران، مفهوم شبکه‌ای مشارکت گسترده و مرز کم برای دسترسی آسان. درنتیجه، دانشجویان با استفاده از رسانه‌های اجتماعی در تعامل با یادگیری قرارگرفته و مدیریت یادگیری خود را بر عهده می‌گیرند.

منابع و مأخذ

- تقی پور، علی؛ کریمی، زهرا؛ موسوی بزاز، سید مجتبی؛ خسروی عنبران، زهرا و عبدالهی، محبوبه. (۱۳۹۳). ساختار عاملی و پایایی نسخه فارسی ابزار ارزیابی یادگیری مادام‌العمر (JeffSPLL-MS)، *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۴(۱۱)، ۹۸۸-۹۹۷.
- خلجی، زهرا و دهقانی، مرضیه. (۱۳۹۴). تأملی بر نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی بر فرایند آموزش و یادگیری با تأکید بر فرصت‌ها و چالش‌های آن، *مجموعه مقالات همایش ملی شبکه‌های اجتماعی مجازی: بستری برای آموزش و یادگیری*، تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
- دهقانی، م و رضیان، س. (۱۳۹۴). شبکه‌های اجتماعی مجازی و یادگیری مادام‌العمر، *همایش ملی شبکه‌های اجتماعی مجازی: بستری برای آموزش و یادگیری*، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.
- رتبه جهانی ایران در شاخص توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در سال ۲۰۱۶ قابل دیدن در سایت (<http://www.mehrnews.com/news/4013904>)
- رجبیان ده زیره، مریم و درتاج، فریبا. (۱۳۹۶). شبکه‌های اجتماعی مجازی مجازی به‌عنوان ابزاری نوین جهت آموزش و یادگیری، *سومین همایش ملی روانشناسی مدرسه*.
- رضایی، راضیه. زارعی، فاطمه و طهرانی، هادی. (۱۳۹۷). واکاوی بکارگیری شبکه‌های اجتماعی مجازی در یادگیری و آموزش از منظر استادان و دانشجویان، *مجله پژوهش پرستاری ایران*، ۱۳(۱)، ۱-۱۰.
- زارعی زوارکی، اسماعیل و قربانی، حمیدرضا. (۱۳۹۴). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر یادگیری زبان انگلیسی دانش‌آموزان، *فصلنامه فناوری آموزش و یادگیری*، ۱(۳): ۳۰-۱۷.
- سراجی، فرهاد. (۱۳۹۰). کاربرد ابزارهای اینترنتی در آموزش و پرورش، *نشر آییز*، ۲۶.
- شعبانعلی، محمدرضا. (۱۳۹۴). تعریف شبکه‌های اجتماعی چیست؟ (شبکه‌های اجتماعی مجازی). *متمم*. بازیابی در تاریخ ۱۳۹۶/۱/۱۱ از آدرس: شبکه‌های-اجتماعی-چه هستند-و-چگونه-تعریف www.motemem.org
- شیرعلی بیگی، نیره. (۱۳۹۶). بررسی تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر یادگیری مشارکتی دانش‌آموزان دختر پایه سوم دبیرستان در درس شیمی، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشکده روانشناسی تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

ضرابیان، فروزان و محمود باقی زاده. (۱۳۹۶). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در یادگیری مادام‌العمر دانش آموزان (نمونه موردی: دانش آموزان مقطع متوسطه منطقه یک قزوین)، *نهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی*، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق، https://www.civilica.com/Paper-RAFCON09-RAFCON09_138.html فیروزآبادی، ابوالحسن. (۱۳۹۴). سخنرانی در همایش شبکه‌های اجتماعی مجازی در آموزش: فرصت‌ها و تهدیدها، قابل دسترسی در سایت خبری تابناک، پنجم دی‌ماه.

مومیوند، رحیم. جمشیدی، سجاد و مومیوند، مریم. (۱۳۹۳). یادگیری مادام‌العمر کارکرد جدیدی برای شبکه‌های اجتماعی، پژوهشکده فناوری اطلاعات و ارتباطات جهاد دانشگاهی، *مجموعه مقالات همایش تخصصی شبکه‌های اجتماعی*، ۳۸۸-۳۸۱.

یوسفی، عاطفه و کشتی آرای، نرگس. (۱۳۹۵). نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی تلفن همراه در توسعه نگرش یادگیرنده مادام‌العمر، *سومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری‌های اخیر در روانشناسی*، مشاوره و علوم رفتاری.

Alfirevic, N., Bosnjak, I., Brudic, A., Buic, N., Pavicic, J., Piljek Ziljal, O., Rasan-Krizanac, M., Vranesevic Marinic, N., Vucic, M., Ziljak, T., Zivcic, M. (2017). *Strategic framework for promotion of lifelong learning in the republic of croatia 2017-2021*, Mile Živčić, Director, 1-112.

Alshoabi, R.; Shukri, N. (2017). Foundation Year Students' Perceptions of Using Social Network Sites for Learning English in the Saudi Context, *Reports - Research; Tests/Questionnaires*, English Language Teaching, v10 n6 p60-68 2017.

Aryani E, ZahedBabalan A. Moeinikia M, khaleghkhah A. (2015). The role of virtual social networks in the research capabilities of postgraduate students. *Media*. 2015; 6(2):26-39.

Bozkurt, A., Karadeniz, A., Kocdar, S. (2017). Social Networking Sites as Communication, Interaction, and Learning Environments: Perceptions and Preferences of Distance Education Students, *Journal of learning for Development-JL4D*, Vol4, No.3, PP.348-365.

Azari, M.H. (2017). Effect of weblog-based process approach on EFL learners writing performance and autonomy, *Computer Assisted Language Learning*, 30(6), 529-551. <https://doi.org/10.1080/09588221.2017.132214>.

- Cankaya, S., Yunkul, E. (2018). Learner Views about Cooperative Learning in Social Learning Networks, *Reports – Research*, 68, 1-12.
- Crook, C., Fisher, T., Graber, R., Harrison, C., and Lewin, C. (2008). Implementing Web 2.0 in secondary schools: Impacts, barriers and issues. Research Report (Retrieved from [dera.ioe.ac.uk /1478/1/becta_2008_web2_useinschools_report.pdf](http://dera.ioe.ac.uk/1478/1/becta_2008_web2_useinschools_report.pdf)). *Environment for education, Accounting and Management Information Systems*.
- Gao, F. (2013). A case study of using a social annotation tool to support collaboratively learning. *The Internet and Higher Education*, 17, pp 76-83.
- Laborda, C., Litzler, J., Frances, M. (2017). English for Business: Student Responses to Language Learning through Social Networking Tools, *Reports - Research; Tests/Questionnaires*, 1-17.
- Gray, K., Annabell, L., and Kennedy, G. (2010). Medical students' use of Facebook to support learning: Insights from four case studies. *Medical Teacher*, 32 (12), pp 971-976.
- Greenhow, C., & Askari, E. (2017). Learning and teaching with social network sites: A decade of research in K-12 related education, *Education and Information Technologies*, 22(2), 623-645. <https://doi.org/10.1007/s10639-015-9446-9>.
- Hamid, S., Waycott, J., Kurnia, S., and Chang, S. (2015). Understanding students' perceptions of the benefits of online social networking use for teaching and learning. *The Internet and Higher Education*, 26, pp 1-9.
- Heiberger, G., Harper, R. (2008). Have you Facebooked Astin lately? Using technology to increase student involvement. *New Directions for Student Services*, 124, pp 19-35. <http://www.istor.org/stable/ieductechsoci.14.4.138>.
- Huang, T.-C., Huang, Y.-M., & Yu, F.-Y. (2011). Cooperative Weblog Learning in Higher Education: Its Facilitating Effects on Social Interaction, Time Lag, and Cognitive Load, *Journal of Educational Technology & Society*, 14(1), 95-106, Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/jeductechsoci.14.1.95>.
- Hung, H.-T., & Yuen, S.C.-Y. (2010). Educational use of social networking technology in higher education, *Teaching in Higher Education*, 15(6), 703-714. <https://doi.org/10.1080/13562517.2010.507307>
- Isik, F. (2013). Comparison of the use of social network in education between North and South Cyprus. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 103, pp 210-219.

- Jiang, Hao; Tang, MingXi; Peng, Xiang; Liu, Xiaoli. (2018). Learning Design and Technology through Social Networks for High School Students in China, *Reports – Research*, 23.1-18.
- Kai, S., Chu, W., Zhang, Y., Chen, K., Keung, C., Wing, C., Lau, W. (2017). Internet and Higher Education The effectiveness of wikis for project-based learning in different disciplines in higher education, *The internet and Higher Education*, 33, 49-60. <https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2017.01.005>
- Karimi S, Nasr A, Boghratian K. (2014). [Lifelong learning the approach of university in 21st century]Isfahan: samt; 2009. [Persian] 3. Gunder EPerspective on lifelong learning third age university, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*2014; 116: 1165 – 1169. 4.
- Kimmerle, J.,Moskaliuk,J.,&Cress, U. (2011). Using Wikis for Learning and knowledge Buiding:Results of an Experimental Study, *Journal of Educational Technology&Society*,14(4), 138-148.Retrieved from
- Lim, J.,&Richardson, J.C. (2016).Exploring the effects of students social networking experience on social presence and perceptions of using SNSs for educational purposes. *The Internet and Higher Education*, 29,31-39.<https://doi.org/10.1016/j.iheduc.2015.12.001>.
- Lockyer, L.,&Patterson,J. (2008).Integrating Social Networking Technologies in Education:A Case Study of a formal Learning Environment. In 2008 *Enghth IEEE International Conference on Advanced learning Technologies*(pp.529-533). IEEE. <https://doi.org/10.1109/ICALT.2008.67>
- Milosevic, I., Ivkovic, D., Arsic, S., and Manasijevic, D. (2015). Facebook as virtual classroom: Social networking in learning and teaching among Serbian students. *Telematics and Informatics*, 32, pp 576-585.
- Munoz, C.L., and Towner, T.L. (2009). Opening Facebook: How to use Facebook in the college classroom.*Paper presented at the Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education Conference*, Charleston, South Carolina.
- Murray, C. (2008). Schools and social networking: Fear or education? *Synergy Perspectives: Local*,6 (1), 8-12.
- Neumann,D.L.,&Hood,M. (2009).The effects of using a wiki on student engagement and learning of report writing skills in a university statistics course, *Australasian journal of Educational Technology*, 25(3), 382-398. <http://doi.org/10.14742/ajet.1141>.

- Osman, G., and Koh, J. (2013). Understanding management students' reflective practice through blogging. *The Internet and Higher Education*, 16, pp 23-31.
- Ractham, P., Firpo, D. (2011). Using Social Networking Technology to Enhance Learning in Higher Education: A Case Study using Facebook, *Proceedings of the 44th Hawaii International Conference on System Sciences*, page1-10.
- Sponcil, M., Gitimu, P. (2013). Use of social media by college students: Relationship to communication and self-concept. *Journal of Technology Research*, 4, 1-13.
- Tsai, C.V, Shen P.D & Tsai, M.C. (2011). Developing an appropriate design of blended learning with web-enabled self-regulated learning to enhance students' learning and thoughts regarding online learning, *Behaviour & Information Technology*, 30:2, 261-271.
- Wang, H.C & Chiu, Y.F; (2011); Assessing e-learning 2.0 system success; *Computers & Education*. 57 (2011) 1790-1800.
- Wetzel AP1, Mazmanian PE, Hojat M, Kreutzer KO, Carrico RJ, Carr C, Veloski J, Rafiq A. (2010). Measuring medical students' orientation toward lifelong learning: a psychometric evaluation. *Acad Med*. 10(85), Suppl):S41-4.
- Yapici, I. U, Hevedanlt, M. (2013). Educational use of social networks: Facebook case study.
- Zaidieh AJY. (2012). The use of social networking in education: Challenges and opportunities. *World Comp Sci Inf Technol J*. 2012;2(1):18-21.
- Zou, B., Wang, D., & Xing, M. (2016). Collaborative tasks in Wiki-based environment in EFL learning, *Computer Assisted Language Learning*, 29(5), 1001-1018.